

Instortende verklaringen voor de instortende wereldhandel

PETER A.G. VAN BERGEIJK, hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

De nieuwste film over Sherlock Holmes bevat een opmerkelijk actuele stellingname: *"It is a capital mistake to theorize before one has data. Insensibly one begins to twist facts to suit theories, instead of theories to suit facts."* De relevantie van de meesterdetective voor de economische professie blijkt nu de ene na de andere verklaring voor het meest ingrijpende reële economische fenomeen van de jaren nul, de krimp van de wereldhandel rond het begin van 2009, sneuvelt bij empirisch onderzoek. Het leek een jaar geleden nog zo logisch. Begin 2009 werden drie verklaringen gelanceerd voor de scherpe contractie van de wereldhandel. Ten eerste beperkte de financiële crisis de handelsfinanciering. Ten tweede stortten de internationale waardeketens in die eerder de basis hadden gevormd voor de versnelling van het proces van globalisering. Gefragmenteerde productieprocessen lieten de handel veel sterker schommelen dan de productie. Ten derde was er het toenemend protectionisme. Het 196 pagina's tellende *World Trade Report 2009* van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) maakte er weinig woorden aan vuil en deed de ineens instortende handel af met een halve tekstpagina en een voetnoot. Daarbij werd gewezen op nog drie andere factoren die de handelskrimp versterkten: de gelijktijdigheid van problemen in alle landen, schommelingen in de koers van de dollar en internationale prijsdalingen voor primaire goederen. De WTO stond in deze diagnose niet alleen en veel economische analyses echoën nog steeds deze consensus uit het begin van 2009. De overeenstemming in de analyse van economen op de toonaangevende mondiale beleidsinstellingen is een verklaring voor het enorme succes waarmee deze diagnose vertaald werd in beleidsadvies en beleidsinitiatieven: er werd vierhonderd miljard dollar beschikbaar gesteld om het handelskrediet overeind te houden (G20 Trade Finance Expert Group, 2009), het IMF adviseerde China om zichzelf minder internationaal te specialiseren en minder afhankelijk te worden van buitenlandse investeringen (IMF, 2009) en de G20 lanceerde verklaringen ter betuigeling van het door de professie gevreesde protectionisme (Evenett *et al.*, 2009). Het was indrukwekkend te zien hoe vaardig en effectief economen opereerden in deze crisissituatie. Alleen, de analyse deugde dus niet. De daling van het handelskrediet is een feit. Dit is echter niet de veroorzaker geweest van de ineens instortende wereldhandel maar juist een gevolg (Chauffour *et al.*, 2010; Van Bergeijk, 2010). De oorzaak ligt niet aan de aanbodzijde op de markt voor handelsfinanciering, en publieke financiering drijft daarom hoogst waarschijnlijk alleen maar de private partijen van de markt. Empirisch onderzoek ondersteunt deze beoordeling omdat geen significante

invloed van handelskrediet op de ontwikkeling van de handelsstromen wordt vastgesteld (Van Leeuwe en Bruinshoofd, 2009; Levchenko *et al.*, 2010). Ook is relevant dat een derde van de beschikbaar gestelde middelen niet werd opgenomen (G20 Trade Finance Expert Group, 2009). De krimp die optrad in internationale waardeketens is een feit. Maar ook dit is een gevolg, en geen oorzaak, van de scherpere van de daling in de internationale wereldhandel. De studies die een empirische relatie legden tussen handelskrimp en waardeketens zijn gebaseerd op bedrijfsstudies (Peels *et al.*, 2009), speciale gevallen waarbij slechts twee landen werden vergeleken (Tanaka, 2009) of mechanische doorrekeningen van internationale tabellen van onderlinge leveringen (Bems *et al.*, 2010). Dat uit dergelijke exercities naar voren komt dat handel in internationale waardeketens krimpt en dat de fluctuaties groter zijn aan het begin van de keten dan aan het eind is niet verwonderlijk. En het zegt ook niets. De relevante vraag is immers of de wereldhandel sterker zou zijn gekrompen indien deze niet via internationale waardeketens was georganiseerd. Het antwoord op die vraag moet gezocht worden door op het niveau van individuele landen te kijken of hun handel sterker krimpt indien een groter aandeel van hun handelsstromen plaatsvindt binnen internationale waardeketens. Econometrisch onderzoek (Van Bergeijk, 2009, 2010; Van Marrewijk, 2009) laat zien dat het verband eerder omgekeerd ligt: de aanwezigheid van internationale waardeketens heeft waarschijnlijk een bijdrage geleverd aan het overeind houden van de wereldhandel. Bedrijven die al langdurig samenwerken zullen hun relaties immers minder snel afbreken en bijvoorbeeld bereid zijn elkaar informeel handelsfinanciering ter beschikking te stellen. De toename van het protectionisme is een feit. Echter net als in de jaren dertig is dit ook nu vooral een gevolg van de mondiale handelskrimp. Voordat de wereldhandel instortte, was er sprake van een regime waarin althans een deel van de handelspolitieke maatregelen ook meer transparantie bevorderde, belemmeringen reduceerde of niet discriminerend uitpakte. Zo'n vijftien procent van de door *Global Trade Alert* (Evenett, 2009) voor 2009 geregistreerde maatregelen droeg nog een dergelijk karakter. In 2010 toont het protectionisme zich van een grimmiger kant en daalt het aandeel van zulke maatregelen tot krap twee procent. Het protectionisme is disproportioneel gericht tegen Azië, in het bijzonder tegen 's werelds belangrijkste exporterende economie: China. Scenario's zijn heel wel denkbaar waarin een overvloed aan protectionistische maatregelen in 2010 of 2011 leidt tot een nieuwe terugval in de wereldhandel (Van Bergeijk, 2010), maar het protectionisme is

niet de oorzaak geweest van het inzetten van de handelskrimp. Waarom is de analyse zo misgegaan? Auboin (2009) geeft voor wat betreft de handelsfinanciering een historisch overzicht waaruit relevante factoren kunnen worden gedestilleerd. Er waren simpelweg geen gegevens beschikbaar omdat BIS, IMF en OESO vier jaar geleden gestopt zijn met het verzamelen en publiceren van gegevens over handelskrediet. Het internationale netwerk van beleidsanalisten en beleidsmakers dat de analyses in eerste instantie maakte en een reactie moest voorbereiden was gecreëerd in de nasleep van de Azië-crisis waarbij scherpe contracties van de handelsfinanciering metterdaad belangrijke problemen hadden veroorzaakt. Het is wel begrijpelijk dat deze teams dachten dat die geschiedenis zich aan het herhalen was. Ook werd selectief gelezen in en gerapporteerd over enquêtes die werden georganiseerd om het gebrek aan gegevens te ondervangen. Een voorbeeld is dat zeer vaak de conclusie getrokken werd dat handelskrediet opdroogde omdat het als de op een na belangrijkste factor in dergelijke enquêtes naar voren kwam; wat over het hoofd werd gezien is dat de afname van de handel als belangrijkste factor werd genoemd. Ook bij het vraagstuk van de waardeketens verklaart een gebrek aan gegevens (Amador en Cabral, 2009) waarom de conclusies die getrokken werden, getrokken konden worden. Ook werden econometrische analyses merkwaardig genoeg vaak afgekapd op het moment dat de problemen begonnen. Een voorbeeld is een OESO-werkdocument dat een significante invloed van waardeketenactiviteit aantoont en daar vaak om wordt geciteerd: *"Ending the sample before the financial crisis avoids having to estimate how VSI evolved during the crisis and make any assumption on the possible disruptions to supply chains"* (Cheung en Guichard, 2009). Bij het protectionisme is er waarschijnlijk sprake geweest van een sterke beroepsreflex: economen zijn notoire overschatters van het risico op herlevend protectionisme. Overigens waren ook hier tijdens de handelskrimp geen actuele cijfers beschikbaar: het meten is pas in juni 2009 begonnen. Is het erg dat de eerste analyses de plank behoorlijk missloegen? Aan de ene kant niet, want dit vormt onderdeel van het gewone wetenschappelijke proces. Hypotheses worden geformuleerd en al dan niet gefalsifieerd. Wie geen mogelijk foute hypothesen durft te formuleren, zal weinig leren. Anderzijds is de beleidsadviesing op het verkeerde been gezet en dat kan belangrijke maatschappelijke kosten met zich meebrengen. De ondersteuning van het handelskrediet betekent een verspilling van schaarse middelen die beter anders hadden kunnen worden aangewend, bijvoorbeeld om ontwikkelingslanden te helpen. Het idee minder afhankelijk

te moeten zijn van buitenlandse ondernemingen spant het paard achter de wagen en zet de wereldhandel verder onder druk. Het verbinden van gepercipieerd protectionisme met het wegvallen van afzetmarkten kan een gevaarlijke politieke dynamiek in gang zetten. En fout beleid heeft energie en aandacht geabsorbeerd die beter besteed zouden zijn geweest aan goed beleid: de Doharonde wacht nog steeds op afronding. Daar had de prioriteit tijdens de handelskrimp moeten liggen.

LITERATUUR

- Amador, J. en S. Cabral (2009) Vertical specialization around the world: a relative measure. *North American Journal of Economics and Finance*, 20(3), 267-280.
- Auboin, M. (2009) Restoring trade finance during a period of financial crisis: stock-taking of recent initiatives. *WTO Staff Working Papers*, 2009(16).
- Bems, R., R.C. Johnson en K.-M. Yi (2010) *The Role of vertical linkages in the propagation of the global downturn of 2008*. Paper in voorbereiding op de IMF/Banque de France/PSE conferentie over economic linkages, spillovers and the financial crisis. Parijs, 29 januari.
- Bergeijk, P.A.G. van (2009) *I come to bury globalization, not to praise it*. Oratie, Den Haag: Institute of Social Studies, 29 oktober.
- Bergeijk, P.A.G. van (2010) *On the brink of deglobalization: an alternative perspective on the causes of the world trade collapse*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Chauffour, J.P., C. Saborowski en A.I. Soylemezoglu (2010) Trade finance in crisis: should developing countries establish export credit agencies. *World Bank Working Papers*, 5166.
- Cheung, C. en S. Guichard (2009) Understanding the world trade collapse. *OECD Working Papers*, 729.
- Evenett, S.J. (2009) What can be learned from crisis-era protectionism: an initial assessment. *CEPR Discussion Papers*, 7494.
- Evenett, S.J., B.M. Hoekman en O. Cattaneo (red.) (2009) *The fateful allure of protectionism*. Londen: Wereldbank en CEPR.
- G20 Trade Finance Expert Group (2009) *US-UK chair's recommendations for finance ministers*. Rapport op www.g20.org, augustus.
- IMF (2009) *IMF Executive Board concludes 2009 article IV consultation with the People's Republic of China*. Public Information Notice, 09(87).
- Leeuwe, G.M. van, en A. Bruinshoofd (2009) Implosie wereldhandel niet door beperkte kredietverlening. *ESB*, 94(4574), 742-745.
- Levchenko, A.A., L.T. Lewis en L.L. Tesar (2010) *The collapse of international trade during the 2008-2009 crisis: in search of a smoking gun*. Paper in voorbereiding op de IMF/Banque de France/PSE conferentie over Economic linkages, spillovers and the financial crisis, Parijs, 29 januari.
- Marrewijk, C. van (2009) *Spatial diffusion of technology and the trade collapse*. Oratie, Utrecht: Universiteit Utrecht, 9 november.
- Peels, R., M. Udenio, J.C. Fransoo, M. Wolfs en T. Hendriks (2009) Responding to the Lehman wave: sales forecasting and supply management during the credit crisis. *Beta Working Papers*, 297.
- Tanaka, K. (2009) *Trade collapse and vertical foreign direct investment*. Artikel op www.voxeu.org, 7 mei.